

Smo le eno finančno krizo oddaljeni od resničnih sprememb

Nemški ekonomist **Thomas Mayer** predlaga radikalne spremembe sodobnega denarnega sistema.

V prepričanju, da zadnja finančna kriza še ni premagana in tudi ne bo, dokler bo vsepovsod navzoča prezadolženost, nemški ekonomist predlaga radikalne spremembe sodobnega denarnega sistema.

Ustanovitelj in voditelj kölnskega Raziskovalnega inštituta Flossbacha von Storch Thomas Mayer je bil dolga leta vrhovni ekonomist Deutsche Bank, še prej je deloval v Mednarodnem denarnem skladu in na kielskem Inštitutu za svetovno gospodarstvo. V prepričanju, da zadnja finančna kriza še ni premagana in tudi ne bo, dokler bo vsepovsod navzoča prezadolženost, nemški ekonomist predlaga radikalne spremembe sodobnega denarnega sistema.

Gospod Mayer, kdaj bo torej izbruhnila naslednja kriza?

Tega ne more nihče natančno napovedati, lahko rečem samo, da sedanja še ni premagana ne v evrskem območju niti na mednarodni ravni, kjer finančni trgi še ne delujejo normalno. Obresti so še vedno zelo nizke, centralne banke finančne sisteme državnih gospodarstev še naprej podpirajo z ekstremnimi denarnimi ukrepi. Stare krize še ni konec in tudi ne vemo, ali jo bomo lahko premagali ali pa bo spet izbruhnila.

Evropska centralna banka bo vsaj do jeseni leta 2016 evrske finančne trge preplavljala s šestdesetimi milijardami evrov na mesec. Nekateri tudi dvomijo, da bo ameriška centralna banka (FED) poleti res začela zviševati dolarske obresti. Ali ta neznanški denar že napihuje nove finančne balone?

Ukrepi ECB in oklevanje FED pred zviševanjem obresti res dokazujejo, da kriza še ni popolnoma premagana, da se še nismo vrnili v normalno stanje. Težava so tudi še vedno zelo visoki dolgovi. Po bankrotu Lehman Brothers je zasebni sektor svoje sicer zmanjšal, javni sektor pa jih je hkrati močno povečal, zato je skupni dolg le malo nižji. Dokler bodo ti dolgovi obremenjevali gospodarstva, bo zelo težko spodbuditi solidno gospodarsko rast. Po mojem mnenju je to največji problem. Zaradi visokih dolgov in nizke rasti tudi centralne banke ne morejo normalizirati obresti. Če bi to naredile, bi se vrnili dvomi o znosnosti dolgov in realno gospodarstvo bi se takoj vrnilo v recesijo.

Nemčija v evrskem območju zahteva zniževanje dolgov, finančni minister Wolfgang Schäuble je že ponosno naznanil prvi uravnoteženi proračun po letu 1969. Pa bodo ta prizadevanja zadostovala za strukturne spremembe v evrskem območju?

Ni videti, da se bodo vse države lahko osvobodile bremena dolgov. Nemčija je v razmeroma dobrem položaju, rast je zadovoljiva, davčna bera prekipeva, proračunski primanjkljaj je odpravljen in skupni dolg se zmanjšuje. A to je v evrskem območju izjema, ne pravilo. V drugih državah od Francije pa vse do Španije in Grčije so primanjkljaji še vedno previsoki, povečujejo se tudi dolgovi. Dolgoročno tega ni mogoče zdržati, potrebovali bomo intenzivnejše ukrepe za zmanjšanje zadolžitve. V nekaterih državah bo to lahko reprogramiranje dolgov, povezano z njihovim odpisom, kar se bo najverjetneje spet zgodilo v Grčiji. Politiki tega sicer še niso pripravljene priznati svojim volivcem, nemška vlada noče, da bi se volivci razburili, a po mojem mnenju vsaj za Grčijo ne bo druge poti. Druge države bodo morda kako drugače zmanjšale dolgove, na primer z davkom na premoženje. Italija ima relativno bogata zasebna gospodinjstva, a hkrati zelo visok državni dolg. Postavlja se vprašanje, ali ne bi morali k njegovemu zmanjšanju pomagati tudi državljani. Ti so v preteklosti očitno plačevali premalo davkov in raje državi posojali svoj denar, saj vseeno cenijo njene usluge. Številne evrske države bodo morale razmisliti o novih poteh za zmanjševanje svojega dolga.

Grki pa so prejšnjo konservativno vlado s porazom na volitvah kaznovali za njena varčevalna prizadevanja – ali pa sama ni naredila dovolj?

Grki so veliko prepozno začeli uvajati strukturne reforme. Če bi jih začeli prej, bi gospodarstvo dobilo vsaj možnost za hitrejšo rast. Če nikakor ne bodo mogli oživiti gospodarstva in zmanjšati svojih dolgov z odpisom dolgov ali obremenitvijo premožnih zasebnikov, bo preprosto treba potegniti črto in oditi iz evra, da se bo z visokim dolgom mogoče bojevali z višjo inflacijo. To je druga pot. V evru ni mogoča, ker posamezne države ne morejo več izvajati lastne denarne politike. Če sta za zmanjševanje dolga potrebni ohlapnejša denarna politika in visoka inflacija, je edina možnost izstop iz evra in vodenje lastne denarne politike.

Ali je res, da ste si prav vi izmislili »gevro«?

Leta 2012 sem objavil razmišljanje, da bo grški državi nekoč gotovo zmanjkalo denarja in se bo morala odločiti med izstopom iz evra ali kupovanjem časa za obstanek v skupni evropski valuti s pomočjo reform. Takrat sem predlagal, da vlada za državne izdatke kot plače, pokojnine ter nakupe blaga in uslug uvede vzporedno valuto v obliki zadolžnic. Tekoče obveznosti bi plačevali s paralelno valuto, s prihranjenimi evri pa bi potem poravnavali najnujnejše dolgove do tujine in tako preprečili takojšen izstop. To sem si zamislil leta 2012, razprava pa se zdaj vrača, saj grški vladi spet grozi pomanjkanje denarja. Imamo že nekaj primerov takšnih ukrepov v sili. Eden od njih je bil izveden v Kaliforniji leta 2009, ki je za premostitev svoje krize uvedla neke vrste paralelno valuto. Ko ji je šlo bolje, so zadolžnice odkupili.

Kritiki sedanje evrske politike, med njimi tudi nekateri grški politiki, pa zagovarjajo nekakšne Združene države Amerike v prepričanju, da bi te skupaj poskrbele za dolgove vseh.

To ni res, ameriška zvezna oblast ne jamči za dolgove držav, zato je Kalifornija morala izdajati zadolžnice. Zvezna vlada državam ne daje nobenega denarja. To pomeni prednost, da države zelo pazijo, da jim dolg ne zraste čez glavo. V Kaliforniji so prekršili to pravilo, zato je država morala uvesti paralelno valuto in se spet potruditi za solidne finance. To se ji je tudi posrečilo.

Nekatere evrske zadolžene države tudi Nemčijo obtožujejo, da je bolj kot drugi pridobila s skupno evropsko valuto in celo da so jih v težave privedle nemške banke. Kako odgovarjate na te očitke?

Ne vidim, da bi bila Nemčija največja dobičkarica v območju evra. Ima zelo podcenjeno valuto, evro je veliko prešibek za Nemčijo, zato imamo tudi tako izjemno visoke presežke na tekočem računu, ki pa jih zelo slabo investiramo. Velik del gre prek terjatev Bundesbank v evrski medbančni sistem likvidnostnih izravnav Target 2, ki izplačuje po obrestnih merah ECB, to je nič odstotkov. Zaradi podcenjene valute imamo tudi izjemno visoke zunanjetrgovinske presežke, ki jih prav tako zelo slabo nalagamo. To je posel z izgubo. Poglejte Švicarje, ki so izstopili iz svojega neuradnega članstva v evrskem območju, ko so januarja letos odpravili zgornjo mejo razmerja med frankom in evrom. Frank je poletel v nebo in Švicarji lahko veliko ceneje uvažajo, merjeno v evrih so precej bogatejši, stroški pa so pregledni. V IMF Švici za letos napovedujejo zmanjšanje rasti s prej napovedanega 1,6 odstotka na 0,8 odstotka, torej le zmanjšanje rasti, ne recesije. Brezposelnost naj bi se s 3,3 odstotka povečala na 3,4 odstotka, torej skoraj nič, hkrati pa bodo zaradi cenejšega uvoza prihranili pet odstotkov bruto domačega proizvoda. Pod črto so torej sklenili dober posel, kar za Nemčijo z obstankom v evrskem območju vsekakor ni mogoče reči. Veliko preveč plačujemo uvoz, iztržke našega izvoza pa slabo nalagamo.

Ali bo potem nekoč aktualen »nevro«?

O tem sem že špekuliral, a to bi bilo v Nemčiji tema razprave le, če bo zanj veliko prešibki evro prinesel višjo inflacijo. Inflacija bi iz zgodovinskih razlogov prinesla veliko nezadovoljstvo in mnogi bi se začeli ozirati po alternativnih valutah. To smo delno že videli v času, ko so številni Nemci svoje prihranke menjavali v švicarske franke in za nekatere je bila ta valuta nadomestna D-marka.

Nekateri ekonomisti pa so inflacijo pričakovali že zaradi sedanjih nekonvencionalnih ukrepov centralnih bank. Zakaj je še ni?

Tam, kjer jo zdaj merimo, torej pri potrošnih dobrinah, je še ni. Na našem inštitutu pa smo razvili indeks cen premoženja in ta kaže, da se je v Nemčiji inflacija premoženja v prvem četrtletju letos v primerjavi z letom pred tem povečala na 7,3 odstotka. To dokazuje, da inflacija je, a ne tam, kjer jo opazujemo. K premoženju štejemo nepremičnine, umetnine, klasične avtomobile, delnice in tako naprej, tega pri indeksih potrošnih dobrin ne upoštevajo.

To pa vendarle bolj prizadeva bogate?

Res je, naš indeks smo razdelili po različnih skupinah in ugotovili, da so se za najbogatejše cene premoženja povečale za osem odstotkov, za najrevnejšo skupino pa za tri odstotke.

Če bo nastopila nova finančna kriza, bodo trpeli vsi. V svojih delih pišete o nujnosti reforme denarnega sistema, v katerem zdaj po vašem prepričanju banke podeljujejo kredite, ki niso kriti z ničimer. Tudi zato naj bi se banke nagibale k prevelikemu podeljevanju kreditov. Rezultat tega so finančne krize.

V svoji knjigi sem argumentiral, da tako ustvarjen denar spodbuja dolžniška razmerja. Več denarja je mogoče pridobiti le z več posojili, denar temelji na dolžniški piramidi. Videli smo, kaj se zgodi, ko je preveč slabih kreditov: leta 2008 se je s padcem Lehmana kriza razširila na celoten denarni sistem, zato v svoji knjigi argumentiram, da je treba denarni sistem reformirati. Denar bi morali ustvarjati drugače kot z dolgovi. Tako kot v preteklosti bi ga morali razumeti kot vrednost premoženja.

Kritiki bodo dejali, da si v starih časih revni in celo čisto običajni ljudje nikoli niso mogli privoščiti nakupa nepremičnine, sedanji sistem pa jim to omogoča.

Da si danes ljudje lahko kupujejo hiše, tega ne bi pripisoval denarnemu sistemu, ampak tehničnemu napredku in rasti v realnem gospodarstvu. Realno bogatejši nismo zaradi denarnega sistema, ampak zaradi velikega povečanja naše produktivnosti. Naš denarni sistem temelji na dolgovih in se zato nagiba k nestabilnosti.

išete, da bi bile reforme še posebno koristne za evrsko območje.

To pravim, ker evro stoji na še posebno majavih nogah, še veliko bolj kot ameriški dolar ali britanski funt. Javno-zasebno partnerstvo emisije denarja potrebuje državo, ki prek centralne banke ta proces nadzoruje in uravnava. To delno deluje v državah, ki imajo nacionalne valute, čeprav tudi tam vedno znova nastajajo velike nestabilnosti, zaradi katerih morajo pomagati države in centralne banke. Tudi ECB deluje kot posojilodajalec v skrajni sili, tako kot druge centralne banke masivno kupuje državne obveznice. ECB pa po drugi strani nima nobene lastne države, ampak devetnajst posameznih držav. To je po mojem mnenju še posebno nestabilno in se bo enkrat zrušilo. Zgodovinski primer je latinska denarna unija, ki je bila ustanovljena leta 1865 in je dolgo zdržala, leta 1914 pa se je zrušila.

Vsaj delno tudi zaradi Grčije.

Grčijo so iz nje odstranili že leta 1908. Ker si je nakopala preveč dolgov, je morala izstopiti, težave pa so imele tudi druge države. Kriza je nastopila že leta 1880, ker se je preveč zadolžila Italija. Časi se res niso veliko spremenili!

Vas politiki že poslušajo ali ne?

Politika ni zainteresirana za velike spremembe, sistema se oklepa, dokler je le mogoče. To vidimo zdaj v Grčiji. Poskušajo storiti vse mogoče, da bi preprečili izstop te države iz evra, in bodo poskušali tudi vse mogoče za ohranitev denarno-finančnega sistema pri življenju. Šele ko to ne bo več mogoče, se bodo politiki usmerili k čemu drugemu.

Zato vsem, ki me sprašujejo, kdaj bodo spremembe, odgovarjam, da smo od njih oddaljeni eno finančno krizo. Zdaj ko so obresti že pri ničli, ko je dolg povsod visok in so se države zadolžile do obeh ušes, bo nova finančna kriza prinesla razprave o resni zamenjavi sistema. Prej pa ne, prej bo politika naredila vse za njegovo ohranitev.

Besedilo: Barbara Kramžar